

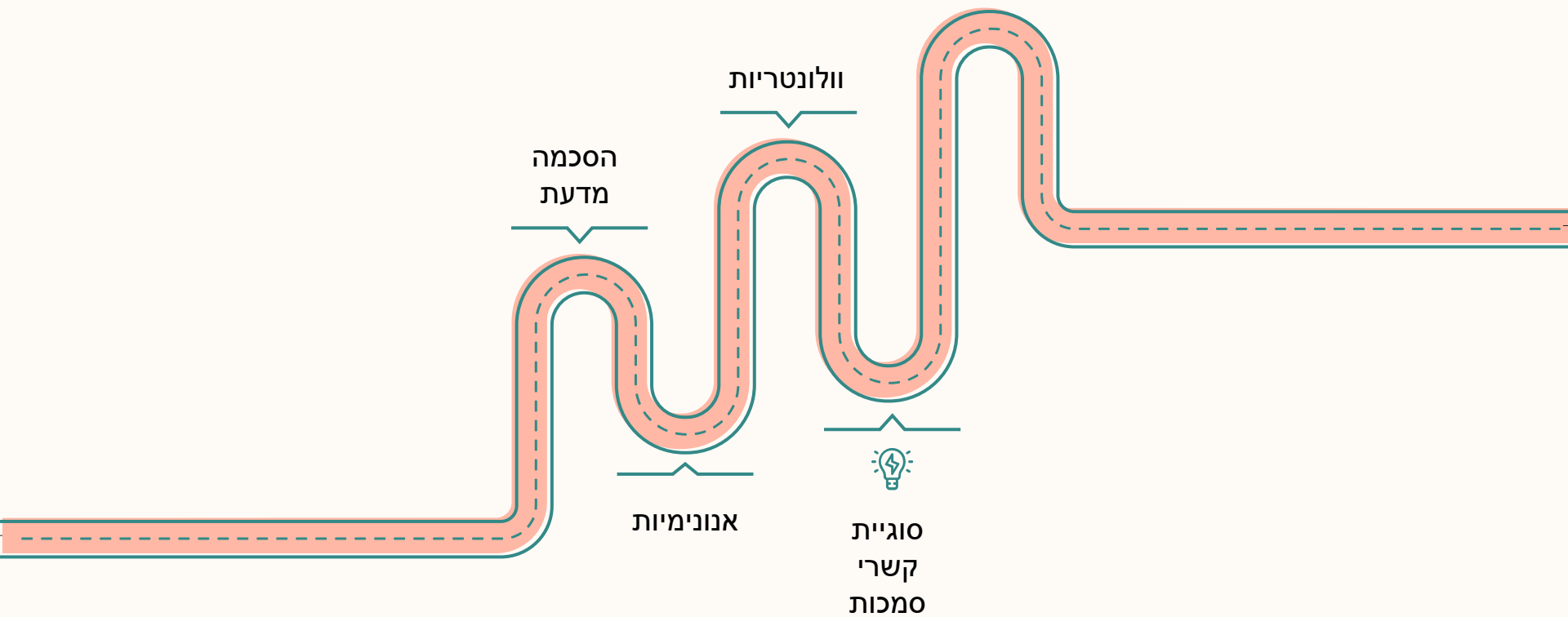
אתיקה במחקר

עקרונות וקווי דרך

ועדת אתיקה למחקרי סטודנטים
ד"ר טל שמר אלקיים

נתחיל במספר עקרונות אתיים במחקר

1.1 הסכמה מדעת

זכות המשתתף/ת במחקר לקבל
באופן חופשי החלטה אם להשתתף
במחקר בהתבסס על מתן מידע רב
בשקיפות

- ✓ הסבר למשתתפים (או לאפוטרופוס) על נושא המחקר ומטרותיו, כלי המחקר והליך המחקר
- ✓ פרט למשתתף על אי נוחות הצפויה לו במחקר
- ✓ ציין תמיד בפני המשתתפים את שם החוקר ואת המסגרת בה מתבצע המחקר

✓ במידה והמחקר כולל מספר פעולות/ שלבים יש לבקש את חתימת

המשתתפים/ האפוסטרופסים על כל שלב.

✓ קטינים- יש לבקש מההורים לחתום על הסכמה (ולא רק על

התנגדות).

✓ שאלון מקוון- יש להוסיף בפתיחה (הכוללת את מטרות המחקר

והגוף המבצע) מקום לסימון הסכמה מדעת.

הסכמה מדעת: ילדים

- ✓ אין לחלק לתלמידים שאלונים/ לראיין אותם או לצפות בהם ללא קבלת אישור חתום מהוריהם
- ✓ קבלת הסכמתו החופשית של התלמיד נדרשת גם במצב בו ניתנת הסכמתם החופשית של הוריו

1.2 אנונימיות

הבטחה למשתתף במחקר כי לא
תהיה כל אפשרות לחבר בין זהותו
לתשובותיו או לנתונים שנאספו

- ✓ שאלונים- אין לציין שם או כל פרט מזהה על גבי השאלון
- ✓ ראיונות- יש להקפיד לא לציין את שמות המרואיינים. יש להשתמש בשמות בדויים
- ✓ בעת ניתוח הנתונים והצגתם יש לוודא כי לא ניתן לזהות מי המשתתפים

אמצעים המסייעים לשמירה על אנונימיות במחקרים כמותיים

- ✓ העברה מקוונת- למשל, דרך שאלון בגוגל פורמס
- ✓ העברה במייל- דרך תיבת מייל שנפתחת לצורך המחקר בלבד
- ✓ מסירת השאלונים במעטפות סגורות

1.3 וולונטריות

זכות המשתתף במחקר לקבל
החלטה חופשית להשתתף במחקר
ללא תלות בלחצים

- ✓ אין להפעיל על אדם כל לחץ, ישיר או עקיף, להסכים להשתתף במחקר
- ✓ יש להדגיש בפני המשתתפים כי הם לא חייבים להשתתף במחקר וכי יוכלו לפרוש בכל עת
- ✓ אין להציע למשתתפים גמול כספי על השתתפותם במחקר

קיבלתי את הסכמת ההורים להשתתפות ילדם במחקר. הגיע יום המחקר, אני מחלקת שאלונים בכיתה ועמית מסרבת לענות על השאלון. מה עלי לעשות?

01

לנסות לשכנע אותה לענות
ואם היא ממשיכה לסרב
להרפות

02

לומר לה כי הוריה הסכימו ולכן עליה
לענות על השאלון

03

לאפשר לה לא לענות על השאלון

04

לבקש מהמורה לסייע לי לשכנע את
עמית לענות על השאלון

תשובה נכונה: 3

1.4 סוגיית קשרי סמכות במחקר

קשרי סמכות פוגעים בעקרונות ההסכמה
מדעת והוולונטריות

מחקר עם מבוגרים:

איש צוות בבית הספר יכול לבצע מחקר בבית
הספר בו הוא עובד רק עם אנשי צוות שאינם
כפופים לו

לדוג': לא ניתן אישור למנהל לבצע מחקר שבו
המשתתפים הם מורים מבית הספר שלו.
לא ניתן אישור לרכז שכבה לבצע מחקר בו
המשתתפים תחת סמכותו.
מטפל לא יכול לערוך
מחקר אקדמי בקרב מטופליו

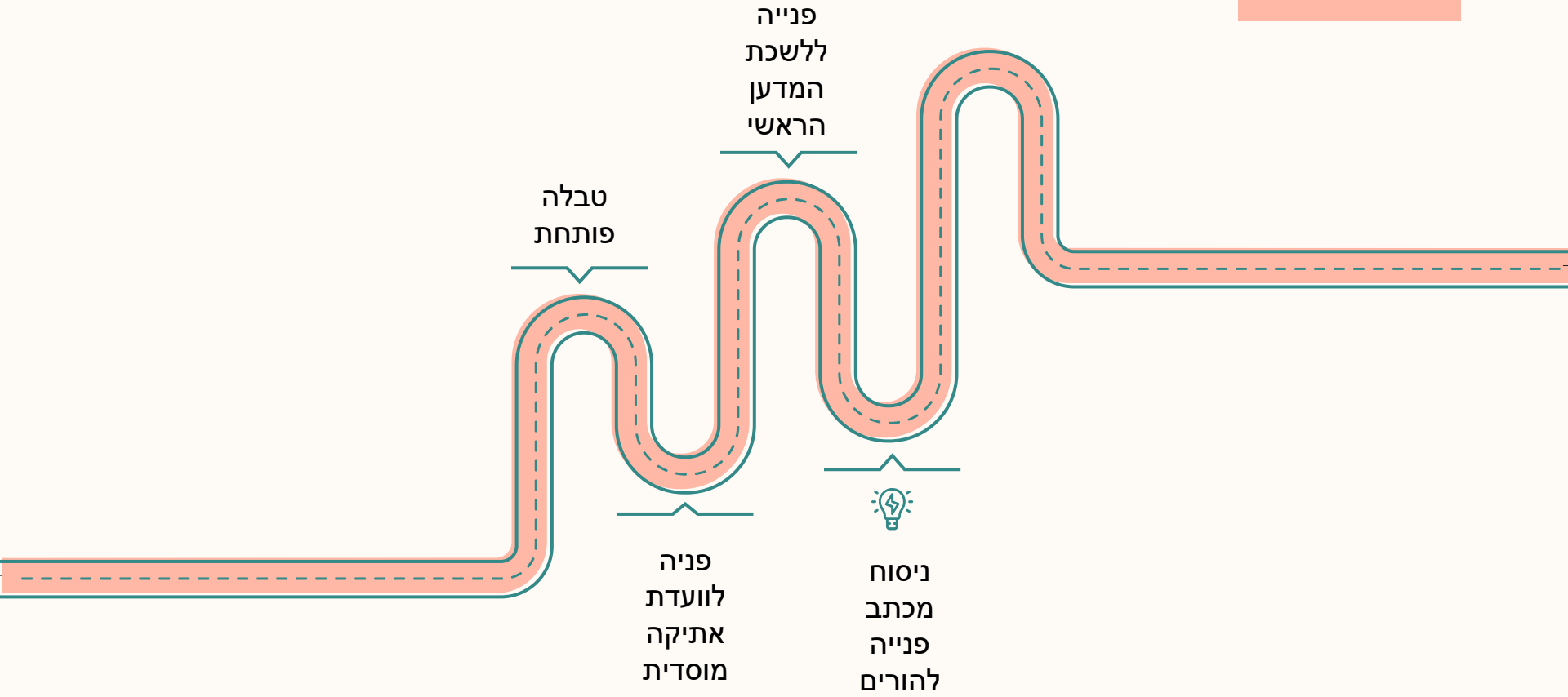
מחקר עם תלמידים:

מורה יכול לערוך מחקר עם תלמידיו, רק במסגרת
לימודי התואר השני ורק בשני מקרים : מחקר
התערבות ומחקר פעולה (יפורט בהמשך)

משרד החינוך מקפיד באישור של מחקרים של
מורה עם תלמידיו או בבית הספר בו הוא עובד,
לכן מומלץ למורה לערוך מחקר אקדמי בבתי ספר
אחרים או בבית הספר שלו בכיתות אותן אינו
מלמד

כאשר מבצעים מחקר בבית ספר יש להבטיח
לתלמיד ולהוריו כי המחקר אינו מהווה חלק
מהערכת התלמיד בבית הספר

שלבים לביצוע מחקר אתי

סוג העבודה			האישורים הנדרשים (על פי סדר ההתנהלות)
			ועדת אתיקה מוסדית
			לשכת המדען הראשי
			אישורי הורים
סמינריון:			
מחקר עם תלמידים במסגרת בית הספר			✓
מחקר עם ילדים (עד גיל 18) לא במסגרת בית הספר			✓
מחקר עם מורים בבית הספר			✓
מחקר עם מבוגרים			
עבודת גמר:			
מחקר עם תלמידים במסגרת בית הספר			✓
מחקר עם ילדים (עד גיל 18) לא במסגרת בית הספר			✓
מחקר עם מורים בבית הספר			✓
מחקר עם מבוגרים			
עבודת תזה:			
מחקר עם תלמידים במסגרת בית הספר			✓
מחקר עם ילדים (עד גיל 18) לא במסגרת בית הספר			✓
מחקר עם מורים בבית הספר			✓
מחקר עם מבוגרים			✓

An aerial photograph showing a winding asphalt road that curves through a vast, dense forest of green trees. The road is light-colored and contrasts with the dark green foliage. The forest extends to the horizon, with some distant structures visible through the trees.

2.1 פנייה לוועדת אתיקה מוסדית

יש לפנות לוועדת האתיקה המוסדית בבקשה
לביצוע המחקר בעת ביצוע **מחקרי תזה** עם
משתתפים בני אדם- ילדים או מבוגרים. ניתן
להתחיל באיסוף נתוני מחקרי התזה רק
לאחר קבלת אישור מהוועדה

1. טופס בקשה מפורט
2. טופס התחייבות החוקר
להבטחת זכויות המשתתפים –
(חתום בכתב יד)
3. מכתב פנייה למשתתפים (פירוט
בהמשך)
4. כלי המחקר המלאים

2.2 פנייה לשכת המדען הראשי

יש לפנות ללשכת המדען הראשי של משרד החינוך
בבקשה לביצוע המחקר בעת ביצוע מחקרים עם
תלמידים או מורים במערכת החינוך
דרישה זו היא לכל סוגי המחקרים: סמינריון, עבודת
גמר ועבודת תזה

יש להתחיל באיסוף הנתונים רק לאחר קבלת אישור מלשכת המדען
הראשי ובמקרה של התלמידים גם לאחר קבלת אישורי הורים

לשכת המדען הראשי

שני מסלולים לאישור מחקרים

המסלול האדום

המסלול הירוק

עבודות סמינריוניות
רק כאן- יאושרו על ידי
המדען הראשי רק אם עונות
על הקריטריונים של המסלול
הירוק

תזכורת:

לא מאושר
למורה בתואר
הראשון לערוך
מחקר אקדמי
בכיתתו

מה ההבדל
בין
המסלולים?

המסלול הירוק

זהו מסלול מקוצר : בקשות אשר מסווגות על ידי לשכת המדען הראשי למסלול זה עוברות תהליך אישור מקוצר של ימים ספורים בסופו מתקבל מהלשכה מסמך המודיע על **פטור מחובת היתר של לשכת המדען** הראשי לביצוע המחקר במוסדות חינוך או באמצעותם. עם מסמך זה הסטודנט יפנה למוסד החינוכי בו הוא מבקש לערוך את המחקר.

המסלול האדום

תהליך ארוך יותר עבור מחקרים המחייבים בדיקה מקיפה של לשכת המדען הראשי. פירוט על האוכלוסיות, הנושאים וכלי המחקר המסווגים למסלול זה ניתן בשקפים הבאים.

המסלול האדום:
אוכלוסיות אדומות

אוכלוסיות מחקר אלו:

1. ניתן לפנות אליהן רק במחקרי עבודת גמר ותזה (ולא בסמינריון)
2. נדרש יותר זמן בדיקה של הבקשה על ידי לשכת המדען הראשי

➤ ילדים בגני ילדים

➤ תלמידים בחינוך המיוחד

➤ תלמידים מחוננים

נושאים אלו:

1. ניתן לחקור רק במחקרי עבודת גמר ותזה (ולא בסמינריון)
2. נדרש יותר זמן בדיקה של הבקשה על ידי לשכת המדען הראשי

- אלימות, בריונות, הצקות
- התנהגויות לא חוקיות
- התנהגות סיכון (לעצמי או לזולת)
- טראומה
- זהות מגדרית ו/או מיניות
- עמדות סטריאוטיפיות
- אמונה דתית
- הפרעות נפשיות

המסלול האדום:
כלי מחקר אדומים

כלי מחקר אלו:

1. ניתן לעשות בהם שימוש רק במחקרי עבודת גמר ותזה (ולא בסמינריון)
2. נדרש יותר זמן בדיקה של הבקשה על ידי לשכת המדען הראשי

- צילומי ווידאו של המשתתפים
- הקלטות שמע במסגרת כיתה/קבוצה
- שימוש באביזר שאינו מצוי בשגרת המוסד החינוכי
- בדיקה רפואית
- בדיקה סוציומטרית
- הטעיית המשתתף

יש לפנות ללשכת המדען הראשי דרך המערכת המקוונת

<https://apps.education.gov.il/MdnNet/>

[home](#)

שימו לב

- ניתן לבצע מחקר עם קטינים ולפנות לבקשת הסכמה מההורים בלבד, ללא פנייה ללשכת המדען הראשי, במידה והמחקר מתבצע שלא במסגרת מערכת החינוך
- ניתן לבצע מחקר עם מורים ללא פנייה ללשכת המדען הראשי במידה ומדובר במדגם מתנדבים מבתי ספר שונים

יש לפנות להורי הקטין (עד גיל 18) בבקשה לביצוע המחקר בעת ביצוע מחקרים עם ילדים, בין אם המחקר מתבצע במסגרת מערכת החינוך ובין אם הוא מתבצע במסגרת אחרת. דרישה זו היא לכל סוגי המחקרים: סמינריון, עבודת גמר ועבודת תזה

קווים מנחים לניסוח מכתב פנייה להורים

- ✓ שם מלא של המחקר והמסגרת בה מתבצע המחקר
- ✓ תיאור ממצה של מטרות המחקר
- ✓ ציון כי המחקר אושר ע"י לשכת המדען הראשי של משרד החינוך ומנהל/ת בית הספר
- ✓ יתואר מערך המחקר: קבוצת המחקר, סוג המחקר, מקום הביצוע, משך זמן איסוף הנתונים
- ✓ מומלץ להוסיף דוגמאות לשאלות שישאלו
- ✓ יובטחו אנונימיות, שימוש בנתונים לצרכי מחקר בלבד
- ✓ תובטח האפשרות של הילד/ה לא להשתתף או לפרוש מהמחקר בכל שלב.
- ✓ יש לצרף טופס לחתימה על הסכמה או התנגדות

02

בכל מחקר עם תלמידים במסגרת חינוכית

01

בכל מחקר עם קטינים
(בני 0-18)

04

רק במחקר עם ילדים בגן

03

בכל מחקר בבית הספר- עם תלמידים
ו/או עם מורים

תשובה נכונה: 3

כאשר המשתתפים במחקר הם בני אדם, יש להגיש לוועדת האתיקה של המכללה בקשה לביצוע מחקר :

02

בסמינריון

01

בעבודת תזה

04

בכל עבודה עם משתתפים קטינים

03

בעבודת גמר

I

תשובה נכונה: 1

במסגרת עבודת גמר שאני עורכת אני מנתחת ציורים שציירו תלמידים בכיתות א . למי עלי לפנות בבקשה לביצוע המחקר?

02

להורי התלמידים בלבד לבקשת אישור
לשימוש בציורים לצורך מחקר

01

לאף אחד, מדובר רק
בציורים ואני לא פונה לילדים
עצמם

04

ללשכת המדען הראשי ולהורי
התלמידים לבקשת אישור לשימוש
בציורים לצורך מחקר

03

לוועדת האתיקה של המכללה בלבד

תשובה נכונה: 4

מחקרי התערבות ופעולה

1. מחקר התערבות

מחקר התערבות הוא מחקר בו הסטודנט מפעיל תכנית התערבות חדשה בכיתה/ בבית הספר לצורך העבודה האקדמית. בתכנון מחקר זה :

1. תואר ראשון: ניתן לבצע מחקר התערבות רק במידה והסטודנט מבצע את ההתערבות והמחקר עם תלמידים שאינם תלמידיו
תואר שני: ניתן לבצע מחקר התערבות גם במקרה בו הסטודנט מבצע את ההתערבות והמחקר עם תלמידיו

2. יש לקחת בחשבון כי לשכת המדען הראשי דורשת, בעת הגשת הבקשה, תכנית מפורטת של ההתערבות הצפויה ולכן זמן ההמתנה הנו ארוך יותר.

מחקר התערבות : הבחנה חשובה!

כאשר המחקר מתבצע עם תלמידיו של הסטודנט

החוקר (אפשרי רק במסגרת התואר השני)

אם התכנית מיועדת להיות מופעלת כחלק ממערכת השיעורים

הרגילה, אין צורך בהסכמת ההורים לגבי השתתפות ילדם בתכנית

(רק יידוע שלהם), אך יש לפנות להורים לקבלת הסכמה על

השתתפות התלמיד בפעולות איסוף המידע.

אם התכנית מיועדת להתבצע כפעילות תוספתית למערכת

השיעורים הרגילה והיא מיועדת להעברה במסגרת כיתתית נדרשת

הסכמה של 80% מההורים להשתתפות ילדם הן בתכנית והן

במחקר.

כאשר המחקר אינו מתבצע עם תלמידיו של

הסטודנט החוקר (במסגרת תואר ראשון או תואר

שני)

יש צורך בקבלת הסכמת ההורים הן להפעלת התכנית והן

לאיסוף הנתונים למחקר.

אין להכליל בתכנית או במחקר ילדים שהוריהם לא הביעו

הסכמה.

יש לדאוג לפעילות חלופית בעת הפעלת התכנית, עבור ילדים

שהוריהם לא אישרו את השתתפותם.

2. מחקר פעולה

מהו מחקר פעולה?

מחקר המתבצע על פעילות/תכנית שכבר מבוצעת בבית

הספר והמורה רוצה לבחון את יעילותה

*יש להבחין בין מחקר התערבות בו המורה/ הסטודנט

מציע תכנית התערבות בכיתה לצורך מחקר, לבין מחקר

פעולה בו המורה מבצע הערכה על תכנית שממילא כבר

מועברת בבית הספר/ בכיתה. במקרה של מחקר פעולה

לשכת המדען הראשי לא תעבור בקפידה על התכנית

מכיוון שמדובר בתכנית שממילא מופעלת בשגרה בבית

הספר

גם במחקרי התערבות ופעולה התהליך האתי כולל את השלבים הבאים:

מכיוון שמדובר במחקרים המערבים תלמידים יש לפנות, כמובן, ללשכת המדען הראשי דרך המערכת המקוונת

עבודות גמר וסמינריונים- המנחה פונה עבור קבוצת הסטודנטים
דוגמה למכתב פנייה אפשר לראות כאן

(מומלץ לפתוח ב chrome)

תזות- הסטודנט מגיש את הבקשה
באופן עצמאי

במקרים של "מורה חוקר את עבודתו" מכתב הסכמה להורים- מערב
היבטים אתיים מיוחדים מכיוון שמדובר בהורים בכיתה בה מלמד המורה

קושי: אם הורה אחד מהכיתה/ הגן יסרב ולא
נדע מי הוא (כי פנינו אנונימית) לא נוכל לבצע
את המחקר
פתרון: לחלק את הכיתה ל 3-4 קבוצות
ולשלוח לכל קבוצה את טופס ההתנגדות
בנפרד. כך גם אם בקבוצה אחת יהיה הורה
המסרב למחקר, איבדנו קבוצה זו בלבד

מכתב דוגמה להורים

אפשר לראות כאן

(מומלץ לפתוח ב chrome)

קושי: הורים לא ירגישו נח להביע סירוב
להשתתפות במחקר
פתרון: מתן אפשרות להסכמה/ התנגדות
אנונימית

01

מורה יכול לבצע בכיתתו איזה מחקר
שהוא רוצה, זו הכיתה שלו

02

רק מורה בתואר השני יכול לבצע
בכיתתו מחקרי התערבות או פעולה

03

מורה בתואר הראשון יכול לבצע בכיתתו
רק מחקר פעולה

04

מורה לא יכול בשום מקרה
לבצע מחקר בכיתתו

תשובה נכונה: 2

לסיום, שימו לב

איסוף נתונים לצרכי מחקר במכללה

מסטודנטים או מהסגל מחייב קבלת

אישור מראשת הרשות למחקר

התחלנו עם עקרונות אתיים
במחקר:

1. הסכמה מדעת
2. אנונימיות
3. וולנטריות

ונגענו בסוגיית קשרי סמכות

המשכנו עם שלבים לביצוע מחקר
אתי:

1. פנייה לוועדת אתיקה מוסדית
(רק תזות)
2. פנייה ללשכת המדען הראשי
(כל מחקר עם תלמידים או
מורים)
3. פנייה להורים (כל מחקר עם
קטינים)

סיימנו עם שני מקרים
מיוחדים:
מחקר התערבות ומחקר
פעולה

“it is important to get results from experiment but the most important is the process in getting that results.”

–Dr Ahmad Nizam

ועדת אתיקה למחקרי
סטודנטים, מכללת סמינר
הקיבוצים

Thanks

- ◀ Presentation template by [Slidesgo](#)
- ◀ Icons by [Flaticon](#)
- ◀ Infographics by [Freepik](#)
- ◀ Images created by Freepik
- ◀ Author introduction slide photo created by Freepik
- ◀ Text & Image slide photo created by Freepik.com